rârü's-sâʿa'sı (Kahire, ts. [Mektebetü't-türâsi'l-İslâmî]; Beyrut 1407/1987), İbn Kesîr'in *el-Mesîḥu'd-deccâl menbaʿu'l-küfr ve'ḍ-ḍalâl ve yenbûʿu'l-fiten ve'l-evcâl*'i (Kahire 1416/1996), Cemmâîlî'nin *Aḫbârü'd-deccâl*'i (Tanta 1413/1993), Saîd Eyyûb'un *el-Mesîḥu'd-deccâl*'i (Kahire 1406/1985; eser *ʿAḳîdetü'l-mesîḥi'd-deccâl* [Beyrut 1423/2002] başlığıyla da yayımlanmıştır), Muhammed Ali el-Bârr'ın *el-Mesîḥu'l-muntaẓar ve teʿâlîmü't-Talmûd*'u (Cidde 1408/1987), Abdüllatif Âşûr'un *el-Mesîḥu'd-deccâl ḥaḳîḳatün lâ ḫayâl*'i (Kahire 1409/1988), Muhammed Abdurrahman Avad'ın *Mesîḥu'ḍ-ḍalâle*'si (Kahire 1410/1989), Ukkâşe Abdülmennân et-Tayyibî'nin *Âḫirü'l-maḳāl fi'l-mesîḥi'd-deccâl*'i (Kahire, ts. [Dârü'l-i'tisâm]), Tüveycirî'nin *İḳāmetü'l-burhân fi'r-red ʿalâ men enkere ḫurûce'l-mehdî ve'd-deccâl ve nüzûle'l-mesîḥ fî âḫiri'z-zamân* (Riyad 1405), Nâsırüddin el-Elbânî'nin *Kıṣṣatü'l-mesîḥi'd-deccâl*'i (Ammân 1396, 1421), Asrar Âlem'in *Deccâl*'i (Yeni Delhi 2001), Ahsen el-Kîlânî'nin *el-Fitnetü'd-deccâliyye*'si (Diyûbend 1431/2010), Muhammed Halîl Herrâs'ın *Faṣlü'l-maḳāl fî nüzûli ʿÎsâ ve ḳatlihi'd-deccâl*'i (Kahire 1413/1993), Laban Kaptein'in *Eindtjid en Antichrist (ad-Dağğāl) in de Islam: Eschatologie bij Aḥmed Bīcān (died ca. 1466)* (Leiden 1997; eser yine müellif tarafından *Apocalypse and the Antichrist Dajjal in Islam: Ahmed Bijan's Eschatology Revisited* başlığıyla İngilizce olarak da neşredilmiştir [Asch 2011]), Arif Arslan'ın *Kıyametin Üç Büyük Habercisi: Deccâl, Mehdi ve Mesih*'i (İstanbul 2015) gösterilebilir. Ayrıca XX. yüzyılın son on yılında Arap dünyasında deccâl hakkında neşredilen eserler üzerinde bir inceleme yapan Roberto Tottoli bu konudaki literatürün son örneklerini derlemiştir (bk. "*Ḥadīṯs* and Traditions...", s. 55-75).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 4, 7, 240, 242; II, 22, 93, 149, 154, 166, 349, 372, 446, 449; III, 224, 345, 367; IV, 6; V, 89, 213, 364, 396, 434-435; VI, 75, 181-182; 412-413, 455-456; Ebû Hanîfe, *el-Fıḳhü'l-ekber*, Haydarâbâd 1342, s. 13; Tahâvî, *Metnü'l-ʿAḳîdeti'ṭ-Ṭaḥâviyye*, Beyrut 1416/1995, s. 31; Eş'arî, *el-İbâne* (Fevkıyye), II, 31; Mâtürîdî, *Teʾvîlâtü'l-Ḳurʾân* (nşr. Ertuğrul Boynukalın), İstanbul 2006, V, 267; Âcurrî, *eş-Şerîʿa* (nşr. M. Hâmid el-Fıkī), Beyrut 1403/1983, s. 372-379, 381; Bâkıllânî, *el-Beyân* (nşr. R. J. McCarthy), Beyrut 1958, s. 104-105; Kādî Abdülcebbâr, *el-Muġnî*, XVI, 432; Lâlekâî, *Şerḥu uṣûli iʿtiḳādi Ehli's-sünne ve'l-cemâʿa* (nşr. Ahmed b. Sa'd b. Hamdân el-Gāmidî), Riyad 1416/1995, I, 178; Bağdâdî, *el-Farḳ* (Abdülhamîd), s. 343; İbn Hazm, *el-Faṣl* (Umeyre), II, 118; Ebü'l-Yüsr el-Pezdevî, *Uṣûlü'd-dîn* (nşr. H. P. Linss), Kahire 1383/1963, s. 244; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (nşr. M. Abdüsselâm Şâhin), Beyrut 1415/1995, II, 79; Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *et-Teẕkire fî aḥvâli'l-mevtâ ve umûri'l-âḫire* (nşr. Sâdık b. Muhammed b. İbrâhim), Riyad 1425, III, 1282-1287; İbn Kesîr, *en-Nihâye* (Zeynî), I, 66-135; Teftâzânî, *Şerḥu'l-Maḳāṣıd* (nşr. Abdurrahman Umeyre), Beyrut 1419/1998, V, 317; İbn Hacer el-Askalânî, *Feṭḥu'l-bârî* (nşr. Abdülazîz b. Abdullah b. Bâz), Beyrut, ts. (Dârü'l-maʿrife), XIII, 79-94, 272-278; *Tecrid Tercemesi*, IX, 184; Süyûtî, *el-Ḥâvî li'l-fetâvî*, Beyrut 1403/1983, II, 89-90; Ali el-Kārî, *Mirḳātü'l-mefâtîḥ* (nşr. Sıdkī M. Cemîl el-Attâr), Beyrut 1414/1994, IX, 365-437; Feyz-i Kâşânî, *ʿİlmü'l-yaḳîn*, Kum 1358 hş./1400, I, 424; II, 804-805; Berzencî, *el-İşâʿa li-eşrâṭi's-sâʿa* (nşr. Muvaffak Fevzî el-Cebr), Dımaşk 1416/1995, s. 188-217; Muhammed Bâkır el-Meclisî, *Biḥârü'l-envâr*, Beyrut 1429/2008, LII, 406-469; Sıddîk Hasan Han, *el-İʿlâʿa limâ kâne ve mâ yekûnü beyne yedeyi's-sâʿa* (nşr. Bessâm Abdülvehhâb el-Câbî), Beyrut 1421/2000, s. 188-196; Hüseyin el-Cisr, *el-Ḥuṣûnü'l-Ḥamîdiyye*, Kahire 1351/1932, s. 136; Reşîd Rızâ, *Tefsîrü'l-Menâr*, III, 317; IX, 489-499; Mahmûd Ebû Reyye, *Eḍvâʾ ʿale's-sünneti'l-Muḥammediyye*, Kahire, ts. (Dârü'l-maârif), s. 155-158, 211-212; Ahmed Emîn, *Fecrü'l-İslâm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kitâbi'l-Arabî), s. 158-159; Ömer Nasuhi Bilmen, *Muvazzah İlm-i Kelâm*, İstanbul 1959, s. 250; Ferîd Vecdî, *DM*, VIII, 788-800; Ömer Rıza Doğrul, *Tanrı Buyruğu*, İstanbul 1980, s. 351; Abdülkerîm el-Hatîb, *el-Mehdî el-muntaẓar ve men yentaẓırûnehû*, Beyrut 1980, s. 112; Muhammed el-Behî, *Reʾyü'd-dîn beyne's-sâʾil ve'l-mücîb*, Kahire 1400/1980, III, 70; M. Selâme Cebr, *Eşrâṭü's-sâʿa ve esrârühâ*, Küveyt 1403/1982, s. 34; Hasan Hanefî, *Mine'l-ʿaḳîde ile'ş-şevre*, Kahire, ts. (Mektebetü Medbûlî), IV, 529-533, 536; L. Kaptein, *Apocalypse and the Antichrist Dajjal in Islam: Ahmed Bijan's Eschatology Revisited*, Asch 1997, s. 81-141; Mahmûd Şeltût, *el-Fetâvâ*, Kahire 1421/2001, s. 78; Saîd Eyyûb, *ʿAḳîdetü'l-mesîḥi'd-deccâl fi'l-edyân*, Beyrut 1423/2002; R. Guénon, *Niceliğin Egemenliği ve Çağın Alâmetleri* (trc. Mahmut Kanık), İstanbul 2004, s. 335-344; Muhammad Asad, *The Road to Makkah*, New Delhi 2004, s. 293-295; Said Nursî, *Şuâlar*, İstanbul 2014, s. 568-584; a.mlf., *Mektubat*, İstanbul 2014, s. 57-58; R. Tottoli, "*Ḥadīṯs* and Traditions in Some Recent Books upon the Dağğāl (Antichrist)", *OM*, new series: XXI/1 (2002), s. 55-75; A. J. Wensinck – Carra de Vaux, "Deccal", *İA*, III, 504-506; A. Abel, "al-Dadjdjāl", *EI²* (İng.), II, 76-77; Hamid Algar, "Dajjāl", *Elr.*, VI, 603-606; David Cook, "Dajjāl", *The Encyclopaedia of Islam Three*, Leiden 2012, fas. 2, s. 105-106.

İLYAS ÇELEBİ

DECCÂL
(دجال)

Hadis ilminde cerh ifade eden bir terim.

Sözlükte "çok yalan söyleyen, göz boyayan, sahtekâr" anlamına gelir. Hz. Peygamber, kendinden sonra ortaya çıkacak yalancı peygamberlerden söz ederken onlar hakkında "deccâl, kezzâb" tabirlerini kullanmıştır (Buhârî, "Fiten", 25; Müslim, "Fiten", 84). Hadis uydurmayı meslek haline getiren yalancı râvileri ifade etmek için **cerh ve taʿdîl*** ilminde deccâl kelimesi kullanılmıştır. Cerh lafızlarını en ağırından en hafifine doğru altı dereceye ayıran hadis tenkitçilerinden İbn Ebû Hâtim, Hatîb el-Bağdâdî, İbnü's-Salâh, Zehebî ve Zeynüddin el-Irâkî'ye göre deccâl terimi birinci derecede, İbn Hacer el-Askalânî ve Sehâvî'ye göre ise ikinci derecede ağır cerh lafızlarındandır. Buna göre deccâl olarak nitelendirilen kimsenin rivayet ettiği hadis hiçbir şekilde kullanılmaz.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-ʿArab, "deccâl" md.; Buhârî, "Fiten", 25; Müslim, "Fiten", 84; Hatîb, *el-Kifâye*, Medine, ts., s. 23; İbnü's-Salâh, *ʿUlûmü'l-ḥadîṯ*, Kahire, ts., s. 59; Zehebî, *Mîzânü'l-iʿtidâl*, I, 4; Irâkī, *Şerḥu'l-Elfiye*, Beyrut, ts., II, 10-11; İbn Hacer, *Şerḥu Nuḫbeti'l-fiker*, Kahire 1989, s. 65; Sehâvî, *Feṭḥu'l-muġîṯ*, I, 370; Süyûtî, *Tedrîbü'r-râvî*, I, 346.

EMİN AŞIKKUTLU

DECEI, Aurel
(1905-1976)

Osmanlılar hakkında yayınları olan Romanyalı tarihçi.

15 Nisan 1905'te bir noterin oğlu olarak Transilvanya'nın Gura Rîului kasabasında dünyaya geldi. Orta öğrenimini, henüz Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun sınırları içinde olan Sibiu (Hermannstadt), Blaj ve Alba-Iulia'da (Gyula Fehérvár) yaptı. Bu dönemde Macarca, Almanca ve Latince öğrendi. 1923-1927 yılları arasında Cluj Üniversitesi'nde okurken Transilvanya, I. Dünya Savaşı'nın arkasından yeni sınırlarına kavuşan Romanya'ya geçmiş bulunuyordu. Üniversiteyi bitirdikten sonra elde ettiği burslarla 1928-1930 arasında Roma'da, 1932'de İstanbul'da, 1933'te de Berlin'de çalışmalar yaptı. Daha sonra Paris'e giderek École Nationale des Langues Orientales Vivantes'ta Türkçe, Farsça, Arapça, Ermenice derslerine devam etti ve 1935'te buradan da diploma aldı. Romanya'ya döndüğünde Cluj'da Transilvanya Millî Arşivi'nde çalışmaya başladı ve bu arada doktora tezini tamamladı. 1936'da Cluj Üniversitesi'nde takdim edilen ve çok başarılı bulunan "Ermeni kaynaklarına göre IX-XIII. yüzyıllarda Rumenler" konusu üzerine hazırladığı tez kısa bir süre sonra basılmıştır ("Românii din veacul al IX-lea până în al XIII-lea în lumina isvoarelor armeneşti", *Anuarul Ins-*

titutului de istorie nationalã din Cluj, VII (Cluj 1936-1938), s. 412-581).

II. Dünya Savaşı'ndan önce Bükreş Gheorge Şincai Lisesi'nde ve arkasından Cluj Ticaret Akademisi'nde öğretmenlik yapmaya başlayan Decei, Transilvanya'nın kuzeybatısı ile Cluj'un 1940 Ağustosunda Macaristan'a geçmesi üzerine Romanya vatandaşı kalmak isteyenlerle birlikte buradan ayrılmaya mecbur oldu. Ardından da Türkiye'deki Romanya Elçiliği Basın Ateşeliği'nde görevlendirildi. Kısa sürede yakın bir dost çevresi edinen Decei hızla eski kitap toplamaya başladı. Topladığı çoğu Türkçe binlerce kitap ve risâleyi, kuruluşu 1944'te gerçekleştirilen İstanbul'daki Rumen Tarih Araştırmaları Enstitüsü'nün kütüphanesi için aldığını söylüyordu. Aynı yılın ağustosunda Sovyet ordusunun Romanya'ya girmesi üzerine enstitü projesinin unutulması ve müdürünün yurduna dönmesine rağmen Decei burada kaldı ve kitap alımını eski hızıyla sürdürdü. 1947'de Romanya'nın komünist rejimi benimsemesinden sonra geri çağrıldıysa da gitmedi. Eşi 1948'de ölen Decei'nin İstanbul'da geçimini nasıl sağladığı pek bilinmez. O yıllarda Türk tarih dergilerine yazılar yazıyor, ayrıca kendisine maddî yardım yapmak için *İslâm Ansiklopedisi* redaksiyon heyetinin başında bulunan yakın dostu Adnan Adıvar'ın ısrarı ile ansiklopedinin bazı maddeleri sipariş ediliyordu.

Decei 1958 Mart ayında âniden kayboldu. Söylendiğine göre bir gece, emniyete çağrıldığını bildiren iki kişi tarafından evinden alınmış ve Sovyet Konsolosluğu'nda "sandıklanarak" İstanbul'dan kaçırılmıştı. Cazacu'nun yazdığına göre ise İstanbul'da değil Batı Berlin'de kaçırılmış ve Doğu Berlin'e götürülüp oradan Bükreş'e gönderilmiştir. Burada 1958 Martında gözaltına alındı ve ancak 1964'te serbest bırakıldı. Daha sonra Romanya'dan çıkması yasaklanarak Devlet Merkez Arşivi'nde, İstanbul Başbakanlık Arşivi'nden sağlanan belge mikrofilimlerinin tasnif ve tercüme işleriyle görevlendirildi. Arşivde 1966'ya kadar çalışan Decei, 1966'dan emekliye ayrıldığı 1 Mayıs 1975'e kadar N. Iorga Tarih Enstitüsü'nde araştırmacı olarak faaliyetini sürdürdü. 24 Nisan 1976'da öldü ve doğum yeri olan Gura Rîului'de toprağa verildi.

Aurel Decei

Decei, iyi Osmanlıca bilen ve çaba gerektirici çalışmalardan kaçınmayan başarılı bir tarihçiydi. Ancak 1940'lı yıllarda Türkiye'deki davranışları ve yaşantısı, onun bu ilmî kişiliği yanında bir ajan olabileceğini akla getirmektedir; hâlâ niçin kaçırıldığı da öğrenilememiştir. İstanbul'da kalan zengin kütüphanesiyle antika koleksiyonu, bazı karanlık ve esrarlı oyunlara konu teşkil ettikten sonra (Cazacu, s. 2-9) nihayet miktarı epeyce azalmış olarak Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi'ne (İstanbul-Büyükdere) intikal etmiştir.

Eserleri. Yayın hayatına 1925'te başlayan Decei'nin Doğu'yla ilgili ilk çalışması, İranlı tarihçi Gerdîzî'nin bir metni üzerine kaleme aldığı makaledir ("Asupra unui pasagiu din geograful persan Gardizi", *Omagio fratilor Alexandru şi Ion I. Lepãdatu,* Bucureşti 1936, s. 877-902). Bunu, Timur ile Yıldırım Bayezid arasındaki Ankara Savaşı'na Eflak Voyvodası I. Mircea'nın katılması hakkındaki araştırması takip etti ("A participat Mircea cel Batrân la lupta de la Ankara", *Revista Istoricâ Românâ,* VII [1937], s. 339-357). Daha sonra Romanya ve Transilvanya tarihleri üzerine yaptığı birçok yayının arkasından Patrik Gennadios'un Fâtih Sultan Mehmed'e takdim ettiği "i'tikadnâme"nin Türkçe metnine dair araştırması çıktı (*Versiunea turceasca a Confesiunii Patriarhului Ghenadie II Scholarios, scrisa la Lererea sultanului Mehmed II,* Sibiu 1940); aynı çalışma daha sonra Türkçe olarak da basılmıştır ("Patrik II. Gennadios Skolarios'un Fâtih Sultan Mehmed İçin Yazdığı Ortodoks İ'tikadnâmesi'nin Türkçe Metni", *Fatih ve İstanbul,* I/1 [1953], s. 99-116; II [1954], s. 203-210).

Decei'in yayınlarının çoğu, Osmanlı Devleti ile Romanya'nın eski eyaletleri arasındaki ilişkiler üzerinedir. Bunların başlıcaları şunlardır: Büyük Stefan ile Fâtih Sultan Mehmed arasında yapılan 1479 tarihli sulhnâme ("Tratatul de pace [Sulhnâme] încheiat între Sultanul Mehmed al II-lea şi Stefan cel Mare la 1479e", *Revista Istoricâ Românâ,* XV [1945], s. 465-494); II. Kosova Savaşı arefesinde 1448'de Hunyadi'nin ordusu ve Pasquale de Sorgo'nun mektubu ("Oastea lui Iancu Huniade înainte de bătâlia de la Kossovo (1448), Scrisoarca lui Pasquale de Sorgo", *a.g.e.,* XVI [1946], s. 40-50); Romanya'daki Türkçe yer adları ("Toponymie Turque de la Roumanie", *Actes... du IVe Congrès Int. de Toponymie...,* Louvain 1951, s. 365-373); Karınovası akıncılarına karşı 1393'te I. Mircea'ın seferi ("Expeditia lui Mircea cel Bătrân împotriva acîngiilor dela Karinovasi-1393", *Revue des Etudes Roumaines,* I [1953], s. 135-151); Matrakçı Nasuh'un 1538 tarihli *Fetihnâme-i Karaboğdan*'ı ("Un Fetih-Name-i Karaboğdan-1538, de Nasuh Matrakçı", *Fuad Köprülü Armağanı* [İstanbul 1953], s. 99-116); Yıldırım Bayezid devrinde Altın Orda Aktarı'nın Osmanlı topraklarında iskânı ("Etáblisement de Aktar de la Horde d'Or dans l'Empire Ottoman au temps de Yıldırım Bayezid", *Zeki Velidî Togan'a Armağan* [İstanbul 1954], s. 77-92); XVI. yüzyılda Eflak'la ilgili bazı Türk belgeleri ("Quelques documents turcs concernant la Valachie au XVIe siècle", *Akten des 24. Int. Orientalisten-Kongresses* [Wiesbaden 1959], s. 391-394); 1595'te bazı Rumen eyaletlerinin Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmasına dair Vatikan arşivindeki belgeler ("Documente din arhivele Vaticanului privind anul 1595", *Revista Arhivelor,* X/1 [1967], s. 199-238); XIII. yüzyılda Selçuklu Türkleri'nin Dobruca'da iskânı meselesi ("Le problème de la colonisation des Turcs Seldjoukides en Dobrudja au XIIIe siècle", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi,* VI/10-11 [1968], s. 85-111); Türk tarih kaynaklarında Sibiu şehri ("La ville de Sibiu dans les sources historiques Turques", *Revue Roumaine d'Histoire,* VIII [1969], s. 575-591); Banat'ta Türk hâkimiyetine dair Türk tarih kaynakları ("Sursele istorice Turceşti privind stăpînirea otomana asupra Banatului", *Studii de Istorie a Banatului,* II [1970], s. 9-21); Türk tarihlerinden Hunedoara bölgesiyle ilgili 1659, 1660-1661, 1666 yıllarına ait seçmeler ("Extrase din istoricii Turci contemporani privind Judetul Hunedoara in anii 1659, 1660-1661 et 1666", *Sargetia,* VII [1970], s. 97-119); henüz yayımlanmamış Türk belgelerinin ışığında Vasile Lupu (1634-1653) ve Matei Basarab'ın (1632-1654) Bâbıâli ile ilişkileri ("Relatiile lui Vasile

Lupu şî Matei Basarab eu Poarta în lumina unor documente turceşti inedite", *Anuarul Inst. de Istorie şi Arheologie din Cluj,* XV (1972), s. 49-84); Reşîdüddin Fazlullah'ın *Câmiʿu't-tevârîḫ*'ine göre Tatarlar'ın Rumen topraklarında 1241-1242'de vuku bulan istilâ hareketi ("L'invasion des Tatars de 1241-1242 dans nos regions selon Djami et-Tevārikh de Fāzlol-lāh Rāşid od-Din", *Revue Roumaine d'Histoire,* XII (1973), s. 101-121); İbn Kemal'in tarihine göre 1474'te Mihaloğlu Ali Bey'in Oradea'ya karşı yaptığı akın ("Incursionsa [akin] lui Mihaloglu Ali Bey asupra Orăzii in anul 1474, pe temeiul istoricei lui İbn Kemal", *Omagiu Prof. Ştefan Pascu-Mélanges Ş. Pascu* (Cluj 1974), s. 291-306); henüz yayımlanmamış Türk belgelerine göre Kanûnî Sultan Süleyman'ın hizmetinde Aloisio Gritti ("Aloisio Gritti in slujba Sultanului Süleyman Kanunî dupā unele documente turceşti inedite", *Studii şi Materiale de Istorie Medie,* VII (1974), s. 101-160; Fransızca'sı: "Aloisio Gritti au service de Soliman le Magnifique d'après des documents turc inédits, 1533-1534", *Anatolia Moderna-Yeni Anadolu,* III (Paris 1992), s. 10-60 (J. L. Bacqué-Grammont ve C. Feneşan'ın ilâveleriyle)); Osmanlı döneminde Banat'ın ekonomik ve sosyal görünümleri ("Aspecte economice şi sociale din riata Banatului în epoca otomane", *Studii de Istorie a Banatului,* III (1974), s. 12-26); Yıldırım Bayezid ile II. Murad dönemlerinde Rumen topraklarına yapılan akınlara dair iki Türk belgesi ("Deux documents turcs concernant les expéditions des Sultans Bayezid Ier et Murad II dans les pays roumains", *Revue Roumaine d'Histoire,* XIII (1974), s. 395-413); Sigismund Bathory'nin Banat ve Tımışvar'ı Türkler'den geri alma teşebbüsleri ("Incercările lui Sigismund Báthory de a elibera Banatul şi Timişoara de Turci", *Tibiscus,* III (1974), s. 171-180); Türk vekâyi'nâmelerine göre 1598 Eylül-Ekiminde Mihai Vieteazul'un Tuna'nın güneyinde gerçekleştirdiği akınlar (*Mihai Vieteazul. Culegere de Studii* (ed. P. Cernovodeanu ve C. Rezachevici, Bucureşti 1975), s. 163-178); Mihai Viteazul hakkında Türk kaynakları ("Izvoare turceşti despre Mihai Viteazul", *Revista Arhivelor,* LII/2 (1975), s. 158-169); Mihai Viteazul ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler ("Les Relations entre Michel le Brave et l'Empire Ottoman", *Revue Roumaine d'Histoire,* XIV (1975), s. 457-482); Mihai Viteazul ve Eflak ile ilgili olarak Hoca Sâdeddin ile Şeyhülislâm Bostanzâde Mehmed Efendi arasında 6 Nisan 1596'da cereyan eden şiddetli tartışma ("Violenta disputa asupra lui Mihai Viteazul şi a Tării Româneşti intre Hogea Sadeddin şi Muftiul Bostanzade, la 6 aprilie 1596", *Apulum,* XIII (1975), s. 299-313); Türk belgelerine göre Mihai Viteazul'un son yılı ("Ultimul an al lui Mihai Viteazul în viziunea documentatiei turceşti", *Mihai Viteazul şi Sālajul* (Zalău 1976), s. 481-505).

Decei, Romanya'da bulunan bazı Türk ve İslâm belgelerine ait katalogların hazırlanmasıyla da ilgilenmiştir: Devlet Merkez Arşivi'ndeki Türk belgelerinin katalogu (*Catalogul documentelor turceşti din Arhiva istorică centrală,* Bucureşti 1965 (M. Guboğlu, D. Duca ve V. Vasilescu ile birlikte)); Krayova Arşivi'ndeki 38 Arapça ve Türkçe belge ("38 de carti manuscrise Arabe şi Turceşti in Arhivele Statului din Craiova", *Revista Arhivelor,* XII/1 (1969), s. 3-12) ve aynı yerdeki Arapça yazmalara dair ("Les Manuscrits arabes dans les archives d'Etat de Craiova", *Româno-Arabica,* I (Bucuresti 1974), s. 77-80); Batthyaneum Kütüphanesi'ndeki Türk ve Arap el yazmaları ("Manuscrisele turceşti şi arabe din Biblioteca Batthyaneum", *Apulum,* VIII (1970), s. 79-88). Bunların dışında Decei, Romanya'dan bahseden seyahatnâmeler dizisi *Călători străini despre tările Române*'nin VI. cildinde (Bucureşti 1976) yer alan Halepli Pavlos ve Evliya Çelebi seyahatnâmelerinin ilgili bölümlerinin Rumence'ye çevrilmesine de katkıda bulunmuştur. Hazırladığı büyük bir Osmanlı tarihinin, ölümünden sonra yalnız 1656 yılına kadar vuku bulan olayların anlatıldığı 414 sayfalık I. cildi yayımlanabilmiştir (*Istoria Imperiului Otoman pîna la 1656,* Bucureşti 1978). Decei bunlardan başka Millî Eğitim Bakanlığı'nın yayımladığı *İslâm Ansiklopedisi*'ne "Boğdan", "Bucak", "Demirkapı", "Dobruca", "Eflak", "Erdel" (Tayyib Gökbilgin'le birlikte), "Fenerliler", "Hotin", "İsmail", "Kamaniçe" maddeleriyle "Karadeniz" ve "İstanbul" maddesinin uzunca bir bölümünü de yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

G. I. Bratianu, "De la nésessité d'un institutroumain d'histoire et d'archéologie à Costantinople", *Etudes byzantines d'histoire économique et sociale,* Paris 1938, s. 275-279; V. Netea, "Aurel Decei (1905-1976)", *RI,* XXVI (1976), s. 1443-1445; M. Cazacu, "Aurel Decei, 1905-1976", *Anatolia Moderna-Yeni Anadolu,* III, Paris 1992, s. 2-9.

SEMAVİ EYİCE

DEDE

Türkçe'de babanın ve annenin babasını, büyük babayı ifade eder. Arap dilindeki karşılığı **ceddir** (**cedd,** çoğulu **ecdâd**). Arapça'da baba anlamına gelen **eb** kelimesinin dede ve ata anlamında kullanıldığı da olur (bk. el-Bakara 2/133; Yûsuf 12/38; el-Hacc 22/78).

Torun ile dede arasındaki akrabalık bağı bazı dinî ve ahlâkî vecîbeler yanında şahıs, aile, ceza ve miras hukuku konularında da karşılıklı birtakım hak ve görevler doğurmaktadır. Sosyal ve ahlâkî karakterdeki münasebetler açısından baba ve anne tarafından dedeler arasında önemli bir ayırım söz konusu edilmezken ekonomik ve hukukî yönün ağır bastığı hak ve görevlerde babanın babası veya onun babası olan ve nesep bağının kökü sayılan dede ile annenin babası, babanın annesinin babası gibi araya kadının girdiği diğer dedeler arasında belli bir ayırım yapılır. Birinci gruptaki dedeye "sahih dede", diğerlerine ise "sahih olmayan dede" veya "fâsid dede" denir.

Dede, kişinin "usul" denilen birinci derece yakın akrabası içinde yer alır. Evlenme yasağı, mahremiyet ve örtünme (tesettür) açısından usul arasında fark gözetilmediğinden anne veya baba tarafından dede bu konuda baba hükmündedir. Konuyla ilgili âyetlerde (en-Nisâ 4/22-23; en-Nûr 24/31) zikredilen "baba"nın her iki koldan dedeleri, "kızlar"ın da hem oğlun hem de kızın kızlarını kapsadığı hususunda görüş birliği vardır. Süt emme (radâʿ) sebebiyle dede olan kimse de evlenme yasağı ve mahremiyet açısından kan bağıyla dede olan kimse gibidir.

Şahıs ve mal üzerindeki velâyetin hukukî olduğu kadar ekonomik yönü de bulunduğu ve ayrıca yakınlar arası hukukî yükümlülüklerde erkek tarafından akrabalığa dayalı aile yapısı esas alındığından kişinin sahih dedesi yani babasının babası ve onun babası, araya kadının girdiği dedelere nisbetle velâyet konusunda ayrı bir statüye veya önceliğe sahiptir. Fıkıh kitaplarında "dede" (ced) kelimesi mutlak şekilde kullanıldığında kural olarak sahih dedeyi ifade eder. Dedenin torunu üzerindeki velâyet hak ve görevi, onun nafaka yükümlülüğü ve mirasçılık ilişkisiyle de mâkul bir bütünlük gösterir. Sahih dede, reşid olmayan küçük (kāsır) üzerinde babadan sonra baba gibi hem malî hem de şahsî temsil hakkına yani velâyet ve vesâyete sahiptir. Ancak küçüğü evlendirme yet-